

בדרך לעקידה

פרשת וירא

תנחומא, כב

קדמו השטן בדרך ונדמה לו כדמות זקן. אמר לו: לאן אתה הולך? אמר לו: להתפלל. אמר לו: ומי שהולך להתפלל? למה אש ומאכלת בידו ועצים על כתפו? אמר לו: שמא נשהא יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל. אמר לו: זקן, לא שם הייתי כשאמר לך הקדוש ברוך הוא קח נא את בנה, וזקן כמותך ילך ויאבד בן שנתן לו למאה שנה. לא שמעת המשל, מה שהיה בידו אבדו ומבקש מאחרים. ואם תאמר יהיה לך בן אחר, תשמע מן המשטין ותאבד נשמה שתתחייב עליה בדין. אמר לו: לא משטין היה אלא הקדוש ברוך הוא יתברך היה, לא אשמע ממך. הלך מעליו ונדמה לבחור ועמד על ימינו של יצחק. אמר לו: לאן אתה הולך? אמר לו: ללמד תורה. אמר לו: בחיידך או במיתתך. אמר לו: וכי יש אדם שילמד אחר מיתה? אמר לו: עלוב בר עלובה, כמה תעניות נתענית אמה עד שלא נולדת, והזקן הזה השתטה והוא הולך לשחטך. אמר: אף על פי כן לא אעבר על דעת יוצרי ועל צווי אבי. חזר ואמר לאביו: אבי, ראה מה אומר לי זה. אמר לו: אל תשגיח עליו, שאינו בא אלא ליעף לנו. מיד ויאמר יצחק וגו'. ביום השלישי. וכי מאחר שהדרך קרובה, למה נתעכב שלשת ימים. כיון שראה שלא קבלו ממנו הלך ונעשה לפניהם נהר גדול. מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו. אמר לנעריו בואו אחרי, ירדו אחרי. כיון שהגיעו עד חצי הנהר, הגיעו המים עד צוארו. באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו: רבונו של עולם, בחרתני והורתני ונגלית לי ואמרת לי, אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יודע שמי בעולמי והעלה יצחק בנה לפני לעולה ולא עכבתי. והריני עוסק בצוויך, ועכשו באו מים עד נפש. אם אני או יצחק בני טובע, מי יקים מאמרך. על מי יתיחד שמך. אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך, שעל ידך יתיחד שמי בעולם. מיד גער הקדוש ברוך הוא את המעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה. מה עשה השטן? אמר לאברהם: ואלו דבר יגנב וגו' [\(איוב ד, יב\)](#) כך שמעתי מאחורי הפרגוד, השה לעולה ואין יצחק לעולה. אמר לו: כך ענשו של בדאי, שאפלו אומר אמת אין שומעין לו. מיד, וירא את המקום מרחוק.

השטן מופיע אלינו במגוון של מסיכות.

קדמו השטן בדרך ונדמה לו פדמות זקן. אמר לו: לאן אתה הולך? אמר לו: להתפלל. אמר לו: ומי שהולך להתפלל? למה אש ומאכלת בידו ועצים על כתפו? אמר לו: שמא נשהא יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל.

המסכה הראשונה: בצורה ידידותית. קירבת גיל, זקן. דמות שהאדם יכול להזדהות עמה. בגיל מתקדם גם הוא חש את סוף החיים שקרב ובא. שואל ברכות: "לאן אתה הולך?" (כתזכורת למשנה אבות "דע מאין באת ולאן אתה הולך").

אמר לו: זקן, לא שם הייתי כשאמר לך הקדוש ברוך הוא קח נא את בנך, וזקן כמותך ילך ויאבד בן שנתן לו למאה שנה. לא שמעת המשל, מה שהיה בידו אבדו ומבקש מאחרים. ואם תאמר יהיה לך בן אחר, תשמע מן המשטין ותאבד נשמה שתתחייב עליה בדין. אמר לו: לא משטין היה אלא הקדוש ברוך הוא יתברך היה, לא אשמע ממך.

אחרי שאברהם מתחמק, השטן בא אליו באופן ישיר, ומנסה לעורר את אהבתו לבנו יחידו. כמה יקר הוא בן הזקונים הזה. והוא ממשיך ותוקף ביתר חוזק - משטין היה זה שאמר לך להעלות אותו! זה שביקש את זה אינו מבקש את טובתך ואת טובת הילד, זהו המשטין. אבל אני הוא שחס על חייך, אני הידיד הזקן, הרחמן מבקש את טובתך. כאן אין מקום להתחמקות, אברהם מתיצב בתקיפות. יש מצבים שרק בדברים ברורים ובתקיפות השטן מסתלק.

הלך מעליו ונדמה לבחור ועמד על ימינו של יצחק. אמר לו: לאן אתה הולך? אמר לו: ללמד תורה. אמר לו: בחייה או במיתתך. אמר לו: וכי יש אדם שילמד אחר מיתה? אמר לו: עלוב בר עלובה, כמה תעניות נתענית אמך עד שלא נולדת, והזקן הזה השתטה והוא הולך לשחטך. אמר: אף על פי כן לא אעבר על דעת יוצרי ועל צווי אבי.

הזקן מסתלק, לובש מסיכה חדשה, ובא ותוקף מכיוון אחר. בא לחזק את גבורת הנעורים, המרד. "בחייה או במיתתך?" רוצה הוא להדגיש ליצחק את ערך החיים.

גם מנסה לגרום לפירוד בין יצחק ואברהם על ידי הכנסת שרה באמצע: "כמה תעניות נתענית אמך עד שלא נולדת?" למה לא תחוס על אמך.

חֲזַר וְאָמַר לְאָבִיו: אָבִי, רְאֵה מָה אוֹמֵר לִי זֶה. אָמַר לוֹ: אֵל תִּשְׁגִּיחַ עָלַי, שְׂאִינוּ בָּא אֶלָּא לְיַעֲף לָנוּ. מִיָּד וַיֹּאמֶר יִצְחָק וְגו'.

אמנם, בד בבד הוא מנסה לעורר בו את רגשי המרד של הנעורים, "הזקן הזה השתטה". מסר זה נקלט יפה בלב הצעירים שחושבים שכל הזקנים הולכים ומשתטים.

"אעפ"כ לא אעבור על דעת יוצרי" וכו'. יצחק אמנם אינו מוכן לקבל את דברי השטן, אבל בכל זאת הצליח השטן לזרוע איזשהו ספק. והוא מבקש את עזרת אביו: אבי ראה מה אומר לי זה?

האב הזקן, מנוסה במלחמות עם היצר, והוא אומר לו: "אל תשגיח עליו, שאינו בא אלא ליעף לנו". אברהם יודע שכל כוחו של היצר הוא בזה שהוא מיעף אותנו מלעבוד את ה' באמת.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְכִי מֵאַחַר שֶׁהִדְרִךְ קְרוּבָה, לָמָּה נִתְעַכֵּב שְׁלֹשֶׁת יָמִים. כִּיֹּן שָׂרָאָה שְׁלֹא קָבְלוּ מִמֶּנּוּ הַלֵּךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיהֶם נֶהָר גָּדוֹל. מִיָּד יָרַד אַבְרָהָם לְתוֹךְ הַמַּיִם וְהִגִּיעוּ עַד בְּרַכְיֹו. אָמַר לְנַעֲרָיו בּוֹאוּ אַחֲרַי, יָרְדוּ אַחֲרָיו. כִּיֹּן שֶׁהִגִּיעוּ עַד חֲצֵי הַנֶּהָר, הִגִּיעוּ הַמַּיִם עַד צְוֹאָרוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה תָּלָה אַבְרָהָם עֵינָיו לַשָּׁמַיִם, אָמַר לְפָנָיו: רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּחַרְתָּנִי וְהוֹרַתָּנִי וְנִגְלִיתָ לִי וְאָמַרְתָּ לִּי, אֲנִי יְחִיד וְאַתָּה יְחִיד, עַל יָדְךָ יוֹדַע שְׁמִי בְּעוֹלָמִי וְהֵעֵלָה יִצְחָק בְּנִךְ לְפָנַי לְעוֹלָה וְלֹא עִכְבְּתִי. וְהִרִנִּי עוֹסֵק בְּצוּיֶיךָ, וְעִכְשׂוּ בָּאוּ מֵיָם עַד נַפְשׁ. אִם אֲנִי אוֹ יִצְחָק בְּנִי טוֹבֵעַ, מִי יִקְיָם מֵאַמְרֶךָ. עַל מִי יִתִּיחַד שְׁמֶךָ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חַיֶּיךָ, שְׁעַל יָדְךָ יִתִּיחַד שְׁמִי בְּעוֹלָם. מִיָּד גָּעַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַמַּעֲיָן וַיִּבֶשׂ הַנֶּהָר וְעָמְדוֹ בַּיַּבֶּשֶׁת.

אחרי שהשטן לא הצליח בדרכי השכנוע, הוא מופיע במסיכה שלישית - נסיון לבטל את הצו מבחינה מעשית, כדמות נהר. קשה לעבור מכשולים, אמנם, לאחר שהתמודדנו בהם, עברנו אותם - הם כבר מאחורינו. אבל המשל במכשול המים הוא שהם תמיד זורמים, ובשצף. אפילו נצחתו אינו מנוצח. אומר מהר"ל (גבורות ה', מא) שהנהר מסמל את הטבע עצמו. וכדי לעבור את הנהר צריכים כוחות על טבעיים, נס. צריכים התערבות אלוקית לשבור את הטבע. "יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו".

מָה עֲשֶׂה הַשָּׁטָן? אָמַר לְאַבְרָהָם: וְאֵלֵי דָבָר יִגָּנֵב וְגו' ([איוב ד](#), יב) כֶּךָ שְׂמַעְתִּי מֵאַחֲרַי הַפְּרָגוֹד, הִשָּׂה לְעוֹלָה וְאֵין יִצְחָק לְעוֹלָה. אָמַר לוֹ: כֶּךָ עָנְשׂוּ שֶׁל בְּדָאִי, שְׂאֶפְלוּ אוֹמֵר אֶמֶת אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. מִיָּד, וַיִּרְא

אֶת הַמָּקוֹם מְרַחֵק.

לכאורה, כאן בעזרת ה' שעמד לצדו, אברהם כבר ניצח. וכאן השטן מופיע במסיכה המסוכנת ביותר - הורדת המסיכה, ה"אמת". למה אין אברהם מוכן לקבל את האמת ממי שאמרה?

שכל מטרת הבדאי בהבאת ה"אמת" היא לתת תוקף לשקר. כדי להכשיל את אברהם בנסיונו, השטן אף מוכן להשתמש באמת. כי חשיפת האמת יצנן את כל המהלך, ואברהם כבר לא יתאמץ במסירות נפש לעקוד את בנו - כי לא תהיה עקידה! ואברהם עכשיו יודע את זה. בגילוי סוד זה, הכל יתפוצץ בבת אחת. אמנם, אברהם דחה את השמועה הזאת, ממשיך הוא בדרכו בתמימות. ובשכר דחיה זו, באה התגלות - "וירא את המקום מרחוק".

כך היא דרכו של היצר בכל מצוה:

(א) בתחילה ינסה לרופף את תוקפו של הצו, לומר שאין הוא חיוב גמור, לא דאורייתא ולא דרבנן, ולא מדת חסידות. אין כאן ציווי מהמצוה, הכל בדוי (משטין היה, זקן זה השתטה, וכדומה). יש כאן חסרון באמונה במצוה (הצ' עם פתח), ה' עצמו.

(ב) אחר כך יבואו המכשולים המעשיים - ועלולים להיות כאן ספקות באפשרות לקיים את המצוה כלל. גם זה סוג של ספק באמונה, חוסר אימון ואמונה במצווה (הצ' עם שורוק), האדם עצמו.

(ג) ואחר כך יבואו מחשבות שכל המאמץ הוא מיותר ומוגזם, אין צורך להשקיע כל כך הרבה לצורך המצוה. וזה ספק באמונה בחפצא של המצוה (הו' עם קמץ), מהו הערך של כל המאמץ - האם הוא שווה את זה?

אדם שיודע את דרכי היצר ותחבולותיו, יכול להכין עליהם, ויקל עליו ללחום נגדם. והעומד איתן בדעתו למרות כל המכשולים, בסוף זוכה להתגלות. עקב הנסיון מעלים אותו.